

Sydänsuru.

I.

Verkalleen laski aurinko läntisen metsänrannan taakse. Hiljaisena ja tyynenä lepäsi kesäillan hämy mailla ja mantereilla.

Majan luona istui turvepenkillään vanha Väinö, viisas vanhus, mietteissään nojailien sauvaansa. Hänen uneksiva katseensa leijaili valomerren väreilevässä purppurassa ja kasvonsa jalot piirteet loistivat illan kiiltävässä hohteessa; mutta vieläkin kirkkaampi oli loiste, jonka loi hänen sisäinen rauhansa.

Äkkiä vanhus heräsi uinailustaan. Häntä lähestyi Liisa, hänen rakastettu pojantyttyänsä, katse luotuna arasti maahan ja viivyttelevin askelin. Hän tuli kuin syntejään katuva, eikä leikki mielessä niinkuin tavallisesti. Tervehtimättä vanhusta ja vailla entistä iloista hymyilyään seisastui hän epäröiden matkan päähän.

Silloin käänsi ukko katseensa ja Liisa tunsu pistoksen sydämessään. Hän kohotti vähän päätänsä ja katseli rukoilevasti vanhukseen; ja hänen huuliltansa kuului kuiskaus:

»Isä . . . siitä on kauan, kun olin viimeksi luonasi . . .«

»Tytttäreni«, ukko vastasi, ja hänen äänensä oli lempeä kuin vienoisen tuulen henkäys, »surrestaan tulevat ihmiset minun luokseni. Niinkauan kun olit lapsi ja viattomuus riemuitsi rinnassasi, olit sinä *minun* iloni. Mutta nyt näen otsallasi pilven ja okasen sydämessäsi, nyt on lapsuutesi paennut – ja nyt on vanhus *sinun* lohdutukseksi.«

Isoisän sanat pudottivat raskaan kiven Liisan sydämeltä. Hän tunsu itsensä äkkiä niin vapaaksi ja heittäytyi itkien vanhuksen jalkoihin. Hän kallisti päänsä viisaan polvelle ja ukko viihdytellen hiveli kädellään hänen hiuksiansa.

Sitten, itkun vajettua, kuului taaskin vanhuksen ääni:

»Sinua vaivaa suru. Kerro se minulle.«

Silloin kuiskasi Liisa viivytellen joka sanalla:

»Minä häntä niin rakastin, annoin hänelle koko sydämeni . . . ja hän hylkäsi ja petti minut.«

Hän vaikeni, ja Väinö-vanhus oli vaiti. Mutta hän tunsu saaneensa voimaa vanhuksen mykästä osaaottavaisuudesta, ja silloin pakottivat esille tunkevat muistot häntä kertomaan:

»Näin hänet kerran metsässä poimiessani marjoja äidilleni. Emme tunteneet toisiamme, mutta kun hän kulki ohitseni ja katseli minua, vapisin, enkä uskaltanut katsella häntä silmiin. Sitten tuntui minusta niin yksinäiseltä, kunnes tulin kotiin äidin luokse ja palvelin äitiä. Mutta kerran kun luetin kylänlapsia kirkkomäellä, tuli hän sinne ja pyysi saada kuunnella opetusta. Ensin melkein säikähdin, uskalsin tuskin jatkaa koulua, mutta silloin juohduit sinä mieleeni, isoisä, ja kehotin häntä istumaan eräälle kivelle. Hän istui siinä koko ajan meidän lukiessamme, eikä minulla ollut rohkeutta katsella häntä. Mutta tiesin, että hän oli niin kaunis . . . Seuraavana sunnuntaina, ah, isoisä, miksikä hän taaskin tuli? Hän tuli joka kerta, ja joka kerralla sykki sydämeni kiihkeämmin. Ja lasten mentyä jäi hän aina hetkeksi kanssani puhelemaan. Kauniisti sointui hänen äänensä, kauan jälkeinpäin helähteli se korvissani ja yksin ollessani tyrskähdin pakosta itkuun; äitikin joskus kyseli, mikä minua vaivasi ja minkätähden en laulanut; mutta ääneni petti, jos koetin laulaa. Oi, enhän ymmärtänyt missä vika oli . . .

Mutta, isä, sitten tuli toinen aika. Uskaltanenkö siitä sinulle kertoakaan? Eräänä iltana Aarno saattoi metsän kautta minut kotiin. Ja vieretysten kulkiessamme hän kertoi minulle sadun, kuten sanoi. 'Lintu istui oksalla ja lauloi; hän oli yksin koko suuressa maailmassa, siksi oli hänen laulunsa niin surullinen. Silloin lensi ohi pienoinen lintu, mutta seisahtui kuuntelemaan ja takaisin palaten istuutui viereiselle oksalle. Hän katseli suurin silmin laulajaa, ja katseensa oli niin syvä, että toinen vaikeni; nyt ei hän voinut kauempaa valittaa yksinäisyyttänsä. Eikä hän enää tuntenutkaan itseänsä yksinäiseksi, saatuansa katsahtaa pikku tulijan silmiin – ja vaikkakin toinen seuraavassa hetkessä lentäisi matkoihinsa, niin olihan laulajalla kumminkin muisto, jonka tähden kannattaisi elää . . .' Mutta, isoisä, minä ymmärsin heti, mitä hän tarkoitti. Eikä minulla ollut rohkeutta lentää pois. Hän katseli minua ja

minä katselin häntä, ja kaikki tuntui niin oudolta. Ja sitten lepäsin nyyhkien hänen rinnoillansa, ja hän toi minut kotiin melkein kantamalla.

»Oi, isoisä, kuinka olin onnellinen! Lauleskelin joka päivä, ja koko luonto lauloi minulle: kukkasat, linnut ja aurinko. Ja äitikin siitä riemastui. Kerroin hänelle kaikki, ja vaikka hän alussa pelästyikin, täytyi hänen kuitenkin lopulta ottaa osaa minun onneeni. Hän unohutti kipunsa ja tuli uudelleen nuoreksi. Aamusta iltaan tuntui elomme taivaassa ololta . . . Kuinka rakastin Aarnoa, Aarnoani, Aarnoani . . .»

Liisa eli kokonaan muistoissaan ja kadonneen onnen heijastus väikkyi hänen kasvoillansa. Eikä hän huomannut Väinö-vanhusta, joka suru-silmin katseli avaruuteen.

II.

»Ja siksi unhotit minut.» Vanha isoisä puhui.

Tyttönen vavahti. Hän sanoi hätäisesti:

»Ei suinkaan, isä. Monasti ajattelin sinua. Ja tiedätkös, kaiken opettamasi kauneuden kerroin Aarnolle. Sanomattomasti hän piti siitä, että sanoit rakkauden olevan korkeimman ja ainoan elämän, ja hän sanoi tulevansa luoksesi minun kanssani. Siksi en minäkään tullut, sillä tahdoin tuoda Aarnon kanssani ja valmistaa sinulle odottamattoman ilon ja näyttää, että nyt vasta oikein ymmärsin, mitä rakkaus oli.»

Mutta vanhus pudisti surullisesti päätänsä ja sanoi lempeästi:

»Ei, lapseni, sinulla oli koko ajan hämärä aavistus, että vanha ystäväsi ei siitä ilostuisi.»

Oli kuin Liisa olisi äkkiä tajunnut tilansa ja taaskin katsellut todellisuutta silmiin. Hän heitti ukkoon pikaisen silmäyksen ja hautasi kasvot käsiinsä.

»Ah niin, isä», hän valitti, »sinulle täytyy aina puhua totta. Mutta anna minulle anteeksi, sillä minä en tuntenut enää itseäni. Siitä asti kun aloin rakastaa Aarnoa, olen ollut kuin kahteen jaettu. Nyt taas ollessani luonasi näen sen selvästi. Jos lankean toiseen – kuten äsken tapahtui ja niin tapahtuu aina Aarnon kanssa ollessani – unohdan toisen ajattelematta mitään, mutta Aarno täyttää koko ajatukseni. Ja ollessani yksin omissa mietteissäni – niin, niin, sen sanoit, isoisä, silloin sukeutui kuvasi mieleeni ja minusta tuntui kuin olisin ainoastaan puoleksi kuulunut Aarnolle, puoleksi sinulle, mutta en saanut silloin näitä osia sopimaan yhteen. Mutta olin kumminkin onnellinen, sillä toivoin kaiken muuttuvan hyväksi . . .»

»Mutta sitten, isä, sitten pimenei kaikki. Aarno minut hylkäsi, hän ei enää rakastanut minua. Ja kerran hänet kohdatessani oli hän kylmä ja välinpitämätön. En voi sanoa kertoa, mitä tunsin. Sydämeni itki ja parkui, tahtoen rakkautta, ja kumminkin milt'ei häntä vihasin. Oi, en ollut silloin hyvä, mutta minä kärsin niin sanomattomasti.

»Ja siitä päivin muistelin sinua lakkaamatta. Pidin itseäni suurena rikoksen tekijänä ja tunsin, että sinä et enää voisi minua rakastaa, ja kumminkaan en tietänyt mikä rikokseni oli. Katsellessani menneisyyteen, en ollut tehnyt mitään pahaa – olin ainoastaan rakastanut ja tullut petetyksi.

»Ah, isoisä, minkätähden olen näin onneton? lapsuuteni oli niin rauhallinen ja ihana. Äitiä rakastin kovasti, vanhaa sairasta äitiä, autoin häntä ja olin hänen ilonsa ja lohdutuksensa, autoin kylän lapsia ja opetin heitä lukemaan, ja vaikka olimmekin köyhiä, annoin kuitenkin köyhille siitä vähästä mitä kangaspuista ja puutarhasta ylettyi. Olin niin onnellinen tehdessäni hyvää, sinä opetit, että rakkaus on korkein . . .»

»Mutta kun Aarno tuli, olin äkkiä niin yksinäni. Eihän kukaan, arvelin, rakastanut minua oikein . . . ennenkuin Aarno – ei, en enää konsanaan tule tuntemaan niin rajatonta onnea! Miksi on elämä niin surkeata? Miksi hylkäsit minut, Aarno?»

»Liisa, ethän sinä *ollutkaan* onnellinen. Kerroit juuri, että sielusi oli kuin kahtia jaettu.»

Taaskin säpsähti tyttö ukon sanoja ja katseli häntä puoleksi peloissaan, puoleksi kiitollisesti.

»Isä, pääni menee pyörälle muistellessani Aarnoa, mutta sinun puhuessasi tuntuu olo niin kumman rauhaisalta. Sano minulle – tai älä, tiedänhän kumminkin että se on niin! – sinä rakastat minua niinkuin ennenkin?»

»Rakkaus on iäinen ja muuttumaton», vastasi vanhus lempeästi; »ainoastaan sinun ajatuksesi ovat kulkeneet toisia teitä.»

»Oi isoisä, lohduta minua! Mieleeni juotui niin kumman outo ajatus. *Sekö* siis olikin rikokseni, että en sinua rakastanut ylitse kaiken?»

Ja mielen äkillisesti kuohahtaessa hän suuteli kiihkoisesti vanhuksen kättä.

Mutta tapansa mukaan hymyili ukko rauhallisesti.

»Se *oli syy*», hän sanoi hiljaa, mutta lisäsi kohta: »sillä totuuden henki puhuu vanhan, ryppyisen Väinön kautta. Ja sama henki asustaa sinunkin sydämässäsi, mutta sinä et kuule sen ääntä, sillä sydäntäsi on raadeltu ja se huutaa parantavaa voidetta haavoillensa. Mutta polje sitä rohkeasti, niin on henki antava äänensä kuulua.»

Liisa kuunteli tarkkaavasti ja kääntyi säikähtyneenä ja kysyvästi vanhukseen.

»Niin et koskaan ennen ole puhunut!»

»En, sillä sen tuo kärsimys muassaan. Sinä et ollut koskaan tuntenut soraääniä sielussasi. Viattomuus elää hengessä, mutta sen elämä on leikkiä, se ei siitä tiedä. Mutta syntiinlankeemus jatkaa ihmisen kahtia, ja silloin syöksyy sielu sokeasti kadotukseen, jollei se voi erottaa hengen ääntä. Mutta autuas hän, joka luopuu kaikesta ja palaa henkeen.»

»Kuinka hämärästi puhut, isä», tyttö sanoi, melkein vavisten. »Moista viisautta en ole ennen kuullut.»

»Tyttäreni, palaa takaisin henkiseen elämään, lannista kapina sisässäsi ja elä niinkuin elit, ennenkuin tiesit hyvää ja pahasta, silloin olet käsittävä sanoissani piilevän viisauden.»

Nyt Liisa ponnahti kiivaasti seisolle.

»Mitä tarkoitat, isoisä?» hän huudahti. »Tahdotko, että luopuisin Aarnosta, että en saisi häntä rakastaa, että tappaisin kaikki tunteeni, että tulisin kylmäksi ja välinpitämättömäksi ja kieltäisin kaiken inhimillisen itsessäni? Oi, viisas, pidä silloin viisautesi omanasi!»

Ja tyttö-raukan valtasi äkillinen epätoivo, ja hän huudahti:

»Aarno, Aarno, miksi hylkäsit minut?»

Ja heittäytyi nyyhkien maahan.

Väinö-vanhus ei vastannut. Hetken aikaa kuului ainoastaan Liisan nyyhkytykset. Mutta sitten alkoi ukko puhumaan, ja hänen sointuva äänensä kaikui mahtavana ja mukaansa tempaavana, pakottaen Liisaa kuuntelemaan.

»Mitä opetti ukko sinulle kaikkein ensimmäiseksi, Liisa? Vieläkö muistat niitä iltoja, jolloin ilon virmassa juoksit tänne ylös, ja ihmetellen kuuntelit hänen opetuksiansa? Opettiko hän silloin sinua kuolettamaan tunteitasi, tulemaan kylmäksi ja välinpitämättömäksi ja polkemaan inhimillisyyttäsi? Oi, Liisa! Kukas muu, kuin vanhus näytti sinulle rakkauteen kätkeyn kauneuden? Kuka opetti sinua ymmärtämään kukkaisten puhtaita ajatuksia, kuka lintujen iloisia liverryksiä, kesäillan surumielisyyttä ja taivaan pohjatonta syvyyttä? Kuka sinua opetti säälimään sairaan tuskia, avuttoman huutoja, köyhän repaleita ja oppimattoman tiedonhalua? Kuka se oli muu kuin vanhus? Ja hänkö käski sinua sammuttamaan rakkautesi lemmittyysi! Niin ei koskaan sano henki . . .»

Liisan nyyhkytykset olivat lakanneet. Hän oli noussut polviensa varaan ja kuunteli melkein hengittämättä vanhuksen puhetta. Nyt kuohahti hänen rintansa ja huulet liikahtivat, mutta hän ei löytänyt sanoja tunteitaan ilmaistakseen.

Ukko jatkoi:

»Rakkaus on viisauden täyttymys, *rakkaus*, mutta ei aistinten halu, ei *oma onni* . . . Etkö huomaa, lapsi, että tulisissa tunteissasi et rakastanut häntä, jota kutsut Aarnoksesi, vaan omaa itseäsi hänessä, omaa onneasi hänen kauttansa? Ja tämä on ihmisen syntiinlankeemus, että hän rakastui itseensä ja ihastui omaan onneensa. Voi lyhytnäköinen ihmislapsi, joka huokaillet haluten omaa itseäsi, kun koko maailma on rakastettavanasi! Hengen elämä on autuus, ja hengen elämä on rakkaus, mutta autuutta ei

rajota muoto, eikä oma minuutemme kahlehti rakkautta – rakkaus on vapaa ja leviää äärettömyyteen .

..

»Mene, tyttöseni, mene ja mietiskele viisauden sanoja. Käy itseesi ja tutki. Ole peloton. Mutta kun henki sinua kehottaa, tule uudelleen vanhuksen luokse . . .»

»Kas, aurinko on mennyt mailleen ja lintu on peittänyt päänsä siipensä suojaan.»

Nousten ojensi Väinö kätensä tytölle hyvästiksi; ja nojaten sauvaansa hän hoiperteli matalaan majaan.

Mutta Liisa katseli hänen jälkeensä miettiväisenä ja uneksivin silmin, kääntyi ja lähti astelemaan kohti kotiansa valoisana kesäyönä – verkalleen kuten oli tullutkin.

(Jatk.)

Elia Vera.

Omatunto 1906, N:o 13, Helsingissä, huhtikuun 15 p:nä 1906, s. 117-120.